

Vasárnap, 1984. január 22.

Hamlet

Shakespeare tragédiája Kaposvárott

A HAMLET-TEMA jóideje foglalkoztatja a kaposvári rendezőket. Otódfél esztendeje, Babarczy László a boglárlellei szabadtéren bemutatta a *Paraszt-Hamletet*, Ivo Bresan színművét. Kisvártatva Gothár Péter megrendezte a *Halmit*, Bereményi Géza drámáját. Ha úgy tetszik, hamleti meghasonlásról szólt az *Esküvő* is, a Shakespeare-tragédiából sorokat is idéző Gombrowicz-abszurd is, amellyel Acs János mutatkozott be annakidején Kaposváron. A Hamlet-parafrazisok után, lassanként eljött az eredeti mű előadásának ideje: a minap Ascher Tamás megrendezte Shakespeare remekművét.

Bár esztendőkön keresztül érlelődött a szándék, e Hamlet-tolmácsolás pár összetevője mégis elhamarkodottnak tűnik. Mindenekelőtt az a szövegváltozat, amelyet Arany János magyarításának felhasználásával mostanra Eörs István készített. Hangsúlyozni kell: bárkinék megvan a joga ahhoz, hogy új fordítást fogalmazzon, ha elődei a legnagyobbak voltak is. Még az is megengedhető, hogy azt, ami jó és helyénvaló, az újrarendező átvegye a régiből, ha becsülettel jelzi a kölcsönzést. Am a végeredménynek igazolnia kell a változtatásokat.

A kaposvári szövegek könyv nem egységes munka. Ami következetes benné, az a régies ízeidők kiiktatása. Gyakori, nyilván a megértés könnyítésére, az igeneves szerkezetek igévé, azaz állítmánnyá alakítása is. A korszerűsítés szándéka módosít számtalan passzust. S igaztalan volna azt állítani, hogy nincsenek leleményes mondatok is. Például, annál, hogy: „Mi nézi Hamlet bibelő kegyét” valóban sokkal világosabb az, hogy: „Mi Hamlet széptevését illeti”. De sok esetben nem annyival maibb, amennyivel csúnyább, pongyolább, vagy csupán kevésbé költői az átírat. Ami például úgy hangzott, hogy: „Szavakkal hűtöm a szán”, az most úgy, hogy: „Szavakkal könnyíték a szívemen”. S ha szállóigék váltanak színt, az különösen kizökkent. Például, ha: „Rohadt az államgépben valami” helyett azt halljuk: „Rohadt egy s más az államgépzetben”. Amint az a stíluskeveredés is zavaró, hogy egyszer olyanféle szavakat hallunk, mint *enyhes*, *csálmát*, másszor pedig, mint *teniszezés*, *munkakör*.

A kaposvári előadás színpadképe sem megnyerő. „Üres tereit” szolgál Donáth Péter díszlete, amely kétoldalt, két sorban, kissé ide-oda húzható, súlyos materiális, szürkés függönyökből áll, s abból a fémpántos falnak tetsző háttérből, amely a külső helyszíneket jelzi. E színpadbelsővel rokon egy örmőtlan, hol padként, hol trónként használatos alkalmatosság, föle idegenek a többi bútordarabok. Még nehezebb megkülönböztetni Szakacs György jelmezeivel, amelyek kivált mázörmekekből, műbőrökből, sőt „divatanyagokból” többnyire „divatfazonokban” készültek. Márpedig az újmódi a mulandóbb, s akinek éppen nem tetszik, az idegennek, izgatottan, ellenszenvesnek is találja. A valamivel kortársabb viseletek az alakok jellemzésére alkalmasabbak lettek volna. Egy Hamlet-előadás, szerencsére, nem a külsősegekben, nem is a fordításon áll meg. Megpróbálhatunk az egyiket átnézni, a másikat erőszerteni a fülünk mellett.

NEM A POLITIKAI MONDANDÓ érdekli mindenekelőtt Ascher Tamást, mint ezidőtájt a pécsi előadás rendezőjét. Nem tépelődik azon, ki a jó király: az idős Hamlet volt-e az igazságos, s örökben Claudius, majd Fortinbras rosszabbnál rosszabb-e? Persze, a személyek tetteinek összességéből mégiscsak kirajzolódik egy társadalomkép, egy világkép, amely azonban egyetemesebb, mint Ascher Tamás eddigi munkáiban.

Nem latolgatja az udvarnép sem, hogy aki a trónra került, miképpen jutott a magas pozícióra, megérdemli-e, meg szolgálja-e. Mind iparkodik megfelelni új feljebbvalójának. Kettő diplomáciai küldetést nyernek el. Az ifjú Laertes — az ezúttal szertelen

gesztusú, mimikájú *Bezerédy* Zoltán — külföldi ösztöndíjat kap. Hiszen az apja, Polonius — rutinos méltóságot mutató *Koltai* Róbert — megtartotta főkamarási tisztét. Kiténtetve érzi magát Rosencrantz és Guildenstern — *Spindler* Béla és *Dunai* Károly —, hogy méltók a kényes megbízásra. Kiki a tulajdon életét tartja szem előtt.

Nagy ambíciói nincsenek *Jordan* Tamás már-már cinikusan nyugodt Claudiusának sem. Annyit tud: előnyösebb vezetőnek, mint beosztottnak lenni. S tapasztalhatta, egy-két szennyes tettet könnyű megúszni. Nem furdalja a lelkiismeret, nem is fél a leleplezés-től időnek előtte. Az egerfogó-jelenet is inkább Hamletnek, semmint Claudiusnak esapdájja lesz. Látja a király, hogy figyelik, hát, ő is figyel, nézi a mostohafiát, a szemébe néz. S mert tekintetében meglátja a tudást, dönt a sorsáról, többé nem válogatja meg az eszközeit vele szemben, s a simulékonyságot hőzöngéssel változó Laertesben aljasságaihoz partnerére is akad.

Még annyit sem gondolkozik a királyné, mint a király. Irtózik magába nézni *Lázár* Kati primitív-lelkű Gertrudja, számára annyi a fontos, hogy legyen egy férfi, akivel hál, s ezt Claudius mindig megadja neki. Utálja a kényelmetlen helyzeteket, zavarba ejti Ophélie — a bakfis-bátortalanságot prostituált tempókra váltó *Basti* Juli — eszehagyott tombolása. Mi tagadás, ez a jelenet a nézőt is megzavarja. A halált nem érzi bűnhődésnek, a királyné felháborodik rajta, a király szinte elképed. Az udvar pedig visszahúzódik, óvakodik az állásfoglalástól, vagyis nem őrtyja magát a kellemtelen ügybe. Az erkölcsi romlás haszonélvezőjeként, *Kátay* Endre vizsgálódó-morfondírozó Fortinbrasa amúgy félkézzel átveszi a hatalmat.

MINTHA A BECSTELEN-SEGEK hőzzátartozniának a világrendhez. Nem az a deviáns, aki a maga pecsenyét sütögeti, aki erőszakos vagy szolgáló, hanem *Mate* Gábor kiemelkedő Hamletje. Mielőtt feladatát megtudná, kedveskedéssel máris kéri. Különbözését vállalja, sőt, orruk alá dörgöli, boszantja, bolondítja őket. S a „normálisak” papírforma szerint furcsáskodnak is, a gaztetteknel inkább megütőnek azon, ha Ophéliának szabadosan szól, ha Claudiusnak gunyorosan válaszol. Magányosságra vágyik és a magányban öröklődik Hamlet. Emlékeiben igazságtörő küldetését szinte komikusnak érzi, de teljesíteni akarja, bár alig bírja. Szinte kapva kap az ürügyön, hogy a királyt imában erné a kardja. Megőrül az egerfogó ötletének, amely a cselekvés illúziójával áztatja. Tudva tudja: már régóta nem csupán a bosszú a tét, sokkal inkább az *önazonosság megőrzése, visszaszerzése*. Hazugság-reflexú korban, embernek és életének veszendő az egysége. Balsejtelemmel, szinte elebe megy a halálnak, amelynek igaz tanúja csak *Gyuricza* István kívülálló Horatiója lehet.

A szellemet, a színészkirályt és az egyik sírásót egyaránt *Lukács* Andor játssza. Ha egyazon színész alakít három szerepet, annak oka kell legyen. E színdarab mesterfokú jelenete a szellemjárás. Gyöttrött és borzongató alak Hamlet atyjának kísértete, amelynek mozgása is irracionális. Kikerülhetetlen *erkölcsi imperatívusz* e jelenés, a miszticizmus súlyával is megtéve... Mesterségük professzionistáinak mutatkoznak a színjátszók, tanulni készek, tapasztaltak, olyanok, akiknek élelítésétől tartani lehet. Közülük egy a színészkirály, aki a példázatos játékban éppen az elhunytat képviseli... Lét és nemlét mesgyéjén lapátolgat a sírásó pár — a kaposváriak rút iránti vonzalma szerint —, csúfabbnál csúfabb férfiember és nőszemély, *Lukács* Andor mellett *Csákányi* Eszter, akiknek produkciója oly jeles bohócéria, akárcsak a komédiásoké. S egyszer valamiféle földöntúli hangzatra is fülelnek... Úgy tűnik, mintha a halál másvilágát és a színház világát akarta volna összekötni a színrevi-

tel, mint olyan tere-numokat, ahol fele mutatják, mi rejlik az álcák mögött. Am ez csupán sejtés, minthogy e tekintetben csak találgatott a publikum.

IGAZAT SZOLVA, a premieren nemcsak a hármas szereplés nyitja hiányzott. Nem lehetett megfejtteni, bizonyossággal, miről is szólna Ascher Tamás részleteiben már akkor is

méltánylandó *Hamlet*-előadása. Néhány hét múltán azonban, az alakítások arányos — a színrevitel gondolatához szorosán zárkózó — gazdagodásával a kép kiteljesedett. A kaposváriak hajlottak korábban arra, hogy mondandójukat nagyon is karakteresen belesulykolják a játékba, amelyből a koncepció úgymond: kilógott. Ha ez a *Hamlet* azért volt homályos eleinte, mert rendezője most a legészrevétlenebb, legfinomabb eszközezt kereste, akkor a türelmet megérdemelte.

Bogácsi Erzsébet